

DR. ANA LALAJ (TIRANE)

ASPIRATAT E POPULLIT SHQIPTAR TE KOSOVES

Në trashëgiminë historike të shqiptarëve, pjesa qendrore e këtij korpusi, pra çështja kombëtare, mbetet gjithnjë e hapur, e pazgjidhur e njëherazi e dhimbshme. Forume ndërkombëtare, kongrese dhe konferenca, si në Berlin, Londër, Versajë, Paris, sekush e gjymtoi sa mundi e pa mëshirë trupin e Shqipërisë, duke e hedhur nga një udhëkryq në tjetrin fatin e këtij vendi e të mbarë kombit. Pasojat e kësaj drame i përjetojnë edhe sot shqiptarët kudo që ndodhen. Sidoqoftë, gjatë gjithë këtij shekulli, përkundër copëtimit, janë ngritur protesta masive, janë bërë jo pak memorandume qeveritare, është rritur veprimtaria diplomatike e madje deri lëvizja e armatosur, të gjitha këto të frymëzuara hapur nga aspirata e bashkimit të kombit. Lidhja Shqiptare e Prizrenit (1878), Lidhja e Pejës (1899), Komiteti i Mbrojtjes Kombëtare të Kosovës (1918) etj., janë çaste kulmore të qëndresës së organizuar popullore për bashkim kombëtar. Në të njëjtën kohë ato evidencojnë faktin që Kosova ka qenë shtrat i Lëvizjes Kombëtare Shqiptare dhe se prej andej kanë ardhur në të shumtën e rasteve mesazhet e bashkimit.

B. Neshkoviç : “Kosova nuk është me ne”.

Në vitet e Luftës së Dytë Botërore, megjithëse Kosova në Lëvizjen Antifashiste kishte statusin e një njësie të veçantë që lidhej drejtpërdrejt me organet qendrore jugosllave dhe nuk varej nga ndonjë njësi tjetër federative, aspiratat e popullit të saj ishin të tjera, më madhore. Këto aspirata u shprehën hapur dhe qartë në Konferencën e Bujanit. Më 31 dhjetor 1943-2 janar 1944, populli i Kosovës nëpërmjet përfaqësuesve të vet të ligjshëm shprehu dëshirën për t'u bashkuar pas luftës me atdheun mëmë, Shqipërinë. Asnjë dokument nuk mund të gjendet gjatë kësaj periudhe që të vërtetojë vullnetin e shprehur të shqiptarëve për të mbetur në kuadër të Jugosllavisë e jo më në Serbi. Përkundrazi, në formë nga më të ndryshmet, nga anëtarë të thjeshtë ose edhe nga udhëheqës partiakë janë shprehur rezerva, kundërshtime e propozime për pavarësimin e lëvizjes në Kosovë nga udhëheqja e PKJ e nga Jugosllavia. Gjithashtu nga forca të tjera politike si Balli Kombëtar ose Lidhja e Dytë e Prizrenit, platforma e bashkimit të trojeve etnike shqiptare u deklarua hapur.

Pavarësisht nga akuzat që u bënë, sidomos në fund të luftës, ndaj popullit shqiptar të Kosovës se ai ishte kundër lëvizjes nacionalçlirimtare ishte reaksionar etj., një gjë është fakt, se pikërisht atëherë ai dëshmoi nivelin më të lartë politik antifashist duke i bashkuar armët me vëllezërit shqiptarë të UNÇ të Shqipërisë për të luftuar jo vetëm në trojet e veta, por edhe në territoret jugosllave në ndihmë të popujve jugosllavë.

Megjithatë PKJ me politikën e saj të dy vijave, nga një anë atë publike parimore dhe nga ana tjetër atë të fshehtë nacionalshoviniste, nuk arriti të bëhej autoritet ndër shqiptarët e Kosovës e të fitojë simpatinë e tyre. Këtë do ta shprehë hapur në Konferencën e Tretë Krahinore të Partisë, më 23 mars 1945, Bllagoje Neshkoviç,

sekretar i Komitetit Krahinor të PKJ për Serbinë : "Sa i përket fitores politike në Kosovë, është e qartë se për atë as që mund të flitet se jemi mjaft larg saj. Populli nuk është me ne"¹. Por, pavarësisht nga kjo mungesë dëshire, PKJ me dhunë e me dredhi arriti ta aneksojë Kosovën në Federatën Jugosllave. Ky aneksim u krye pa asnjë ndërlirim në marrëdhëniet partiake ose shtetërore me Republikën e Shqipërisë ose në arenën ndërkombëtare. Afinitetet midis PKSH dhe PKJ, në vend që të lehtësonin, e vështirësuan zgjidhjen e drejtë të çështjes së Kosovës. Për hir të miqësisë deri në verbëri heshtnin shqiptarët, ndaj aleatit më të madh, ndërsa jugosllavët nën ombrellën e miqësisë intrigonin e fitonin mbi fqinjin më të vogël. Nga ana tjetër, jo pak deklarata të Fuqive të Mëdha e të Kominternit, për zbatimin pas luftës të parimit të vetëvendosjes, u mbivlerësuan nga udhëheqësit shqiptarë. Ato deklarata në një farë kuptimi i vunë në gjumë dhe i frenuan ata për të hartuar e zbatuar një program konkret për zgjidhjen e çështjes kombëtare, duke ndikuar kështu që lufta të merrte karakter të njëanshëm, vetëm antifashist. Në fund të luftës Shqipëria, megjithëse renditej ndër shtetet fitimtare, nuk arriti t'u paraqesë forumeve ndërkombëtare as edhe një kërkesë për jetë të përbashkët të shqiptarëve në një shtet të vetëm kombëtar.

Kosova aq e afërt u bë aq e largët

Udhëheqja komuniste i përcolli me heshtje, brenda dhe jashtë vendit të vet, si padrejtësitë historike ndaj shqiptarëve, ashtu edhe mundësitë e ndreqjes së tyre. Shanset që u dhanë u tretën shpejt. Kosova mjaft e afërt gjatë luftës, u bë papritur më e largët nga ç' ishte. Kjo do të thoshte se ajo u vu në karantinë.

Megjithatë, nga populli shqiptar i Kosovës dhe i viseve të tjera shqiptare në Jugosllavi çështja kombëtare mbeti gjithnjë e hapur dhe në rend të ditës. Veç absurdit historik të copëtimit, këtë qëndrim e impononin dhe rrethanat e vështira politike, ekonomike e shoqërore në të cilat u gjendën shqiptarët pas luftës. Statusi i autonomisë, ndonëse u përkrah nga strukturat politike legale kosovare, ishte i pamjaftueshëm për shqiptarët. Ai nuk mundi ta mbronte atë as nga dhuna e egër fizike, as nga shfrytëzimi ekonomik, as nga mohimi i të drejtave njerëzore demokratike, si e drejta për shkollim në gjuhën amtare, për mbajtjen e flamurit kombëtar etj. Që autonomia ishte një zgjidhje jo e drejtë këtë e dëshmojnë ngjarjet e vitit 1968, 1981 si dhe ato të ditëve tona. Pas Plenumit të Brionëve, në një çast balancimi të forcave nacionaliste brenda Federatës Jugosllave, e kur për popullin shqiptar pati një pauzë terrori, pjesa më e madhe e intelektualëve shqiptarë me zgjuarsi konstatoi se ardhmëria e Krahinës nuk ishte e sigurt. Kalvari i vuajtjeve mund të përsëritej edhe më dhimbshëm me një prishje të mundshme të ekuilibrit politik në favor të forcave shoviniste serbe. Prandaj gjatë diskutimeve për amendamentet e reja, që do të ndryshonin kushtetutën e RSFJ, kushtetutat e republikave të federuara dhe statutet e krahinave autonome të vitit 1963, funksionarë politikë, juristë, historianë e ekonomistë kërkuan ndryshimin e statusit politik të Kosovës nga Krahinë Autonome në Republikë Federative. Lind pyetja : Përse u kërkuua Republikë kur në të njëjtën kohë shtrohej edhe kërkesa që të fiksohej në kushtetutën federative edhe e drejta e vetëvendosjes për shqiptarët, e drejtë që presupozonte disa alternativa të zgjidhjes së çështjes së Kosovës dhe të çështjes kombëtare shqiptare ?

Duhet ditur që në Federatën Jugosllave, statusi i republikave ishte niveli më i

lartë i organizimit politik, territorial e administrativ, që përcaktonte dhe nivelin më të lartë të 'të drejtave politike, ekonomike e shoqërore për kombin që përfaqësonte. Duke kërkuar republikën, shqiptarët kërkonin të bëheshin të barabartë me kombet e tjera në Jugosllavi, sepse, siç shpreheshin ata, i kishin të gjitha elementet e kombit. Në këtë kuptim, si një zgjidhje politike, kërkesa për republikë ishte e arsyeshme.

Politika e vetëizolimit ia mbyllte gojën Shqipërisë

Vërtet shqiptarët e Kosovës e kërkonin statusin e Republikës në emër të vetëvendosjes, por në kushtet e atëhershme, kur reputacioni i Jugosllavise në botë ishte i fuqishëm, kur në Evropë në plan të parë kishin dalë problemet ideologjike e politike duke çvendosur ato kombëtare, dhe kur ajo (Evropa) ishte e ndjeshme ndaj çdo kërkesë për ndryshim kufijsh, do të ishte aventurë të shtrohej shkëputja e Kosovës nga Jugosllavia dhe bashkimi i saj me Shqipërinë. Në të tilla rrethana as udhëheqja e Republikës së Shqipërisë nuk jepte asnjë siguri për përkrahje. Ajo vazhdimisht qe deklaruar se nuk kishte pretendime territoriale ndaj Jugosllavisë. Ndaj çdo qëndrim i ndryshëm nuk do të ishte i mirëpritur nga të tjerët. Me politikën e saj të vetëizolimit dhe pa aleatë në forumet ndërkombëtare, Shqipëria ishte e destinuar të dështonte ndaj Jugosllavisë. Në një situatë të tillë ndërkombëtare, kur edhe shpatullat ishin të pambrojtura, lëvizja kombëtare në Kosovë u reduktua në kërkesën për Republikë. Fillimisht Republika u kërkuar gjatë debateve kushtetuese në Gjakovë, në Pejë, në Prishtinë, në Deçan, në Gjiilan, në Glllogovc, në Lipllan, në Podujevë e në Prizren². Por pas reagimeve të menjëhershme dhe kategorike nga Serbia, reagime që ndikuan edhe në udhëheqjen më të lartë të Jugosllavisë, u vu re një tërheqje në heshtje nga politikanët e Kosovës. Refuzimi i kryetarit të LKJ në takimin me delegacionin kosovar më 24 tetor të vitit 1968, se "republika nuk është i vetmi faktor që i zgjidh të gjitha problemet"³, i mbylli diskutimet për këtë çështje, duke paracaktuar se zgjidhjet e statusit kushtetues të Kosovës duhet të gjendeshin "vetëm brenda kuadrit të RS të Serbisë". Pa dashur aspak të nënvlefësojnë kurajon dhe rolin progresiv që luajtën politikanët dhe intelektualët kosovarë në ato momente, nuk duhet të harrojmë pozitën e tyre të dyfishtë : nga njëra anë si shqiptarë e nga ana tjetër si kuadro të përgatitur nën shtetullën e LKJ. Në kushtet kur gjithë procesin e ndryshimeve kushtetuese e udhëhiqte LKJ, pavarësisht nga reagimi i parë, atyre u mungonte guximi politik për të çuar deri në fund kërkesën për Republikë. Por atë që lanë në mes politikanët, e vijuan studentët, të cilët në fund të nëntorit 1968 dolën në demonstrata në rrugët e Prishtinës, të Gjiilanit, të Ferizajt e të Podujevës⁴. Në rrjedhë të tyre, në fund të dhjetorit, u ngritën edhe shqiptarët në Maqedoni. Sot është i njohur fakti se, megjithëse demonstratat ishin paqësore, pjesëmarrësit e tyre u pritën me armë dhe se pati të plagosur rëndë e të vranë. Ndërsa në KQ të LKJ Titoja lëshonte alarmin se qëllimi i demonstratave "ishte rrezikimi i integritetit të vendit tonë"⁵, përpara gazetarëve të huaj në Jajcë, me kujdes mundahej t'i paraqiste ato si trazira të zakonshme studentësh dhe këshillonte se nuk duhej t'u jepej rëndësia që nuk e kishin⁶.

Megjithëse udhëheqja jugosllave përpiquej të minimizonte ngjarjet e vitit 1968 dhe mori menjëherë mori masa për demokratizimin e jetës në Kosovë, ajo mundi vetëm përkohësisht të qetësojë popullin e Kosovës e të ruajë imazhin e Jugosllavisë në botë, si vendi ku ishte zgjidhur më së miri çështja kombëtare.

Strategjia e durimit nuk është nënshtrim

Demonstratat e mars-prillit të vitit 1981 si edhe mjaft zhvillime të tjera që pasuan, në të cilat morën pjesë jo vetëm studentët, por edhe shtresa të tjera të popullsisë, tregojnë se pakënaqësia e shqiptarëve ndaj pushtetit serb ishte bërë masive. Duke pasur si kërkesë qendrore statusin e republikës për Kosovën tashmë të riformuluar, kërkesë e hershme për të drejtën e vetëvendosjes, këto demonstrata dëshmuar se ishin vazhdimi i tyre të vitit 1968. Numri i shumtë i pjesëmarrësve dhe vendosmëria e tyre të bind se shqiptarët e Kosovës tanimë kishin fituar vetëdijen për veçoritë e tyre si kombi i barabartë me kombet e tjera të Jugosllavisë. Duke gjykuar sot nga një distancë kohore mund të themi se këto ngjarje i dhanë një frymëmarrje të thellë historisë sonë kombëtare. Askush sot nuk mund ta mohojë se ishin demonstratat e mars-prillit të vitit 1981 ato që i hapën rrugën Republikës së Kosovës, të shpallur më 7 shtator 1990, se ishin demonstratat e mars-prillit të vitit 1981 ato që e detyruan pushtetin në Shqipëri, të ngrinte më në fund zërin në mbrojtje të Republikës së Kosovës, e përsëri, ishin demonstratat e vitit 1981 ato që bënë të njohur përpara botës se prej dekadash ka qenë dhe mbetet e pazgjidhur çështja kombëtare shqiptare, e cila as mund të fshihet, as mund të mbetet më siç ka qenë. Prandaj edhe ata që i kanë karakterizuar këto demonstrata si “reaksonare”, “kundërrevolucionare”, “shoviniste” etj. ose edhe ata që aludojnë se gjoja “qenkan të provokuara nga serbët”, nuk kanë të drejtë.

Vërtet, edhe pas vitit 1981, Kosova rapë është nën regjimin e pushtuesit serb dhe populli i saj po përjeton vuajtje të shumta, terror të vërtetë psikologjik e fizik, por dihet se asgjë madhore nuk arrihet pa sakrifica. Në pamje të parë duket sikur kosovarët i janë larguar zgjidhjes së çështjes kombëtare, por ajo që shihet është vetëm pjesa e dukshme e “aizbergut”. Asnjëherë shqiptarët nuk e kanë ndier veten më afër e më të përgjegjësuar ndaj të tashmes e të ardhmes së Kosovës. Këtu buron ajo strategji e përkryer durimi e shqiptarëve të Kosovës që po i kontribuon më gjerë ecurisë së rrjedhave demokratike në Evropë. Më shumë se kushdo ne, bashkatdhetarët e tyre, mund të kuptojmë çfarë karakteri e vullneti zotërojnë ata që arrijnë të përmbahjnë veten në këto momente të rënda deri në vdekje. Por, kjo kurrsesi nuk do të thotë se ata pajtohen me qëndrimin e disa shteteve evropiane që janë për status quo-në në Ballkan, nëpërmjet ruajtjes së sundimit serb në Kosovë. Strategjia e tyre e durimit nuk është strategji e nënshtrimit. Në qoftë se nga kërkesa për “Republikën e Kosovës” u arrit deri te shpallja dhe sanksionimi i saj juridik, kjo u bë nëpërmjet një veprimtarie të shumanshme politike brenda dhe jashtë vendit, duke iu shmangur çdo akti të dhunës, qoftë edhe të rastit.

Shpallja e Republikës së Kosovës u bë në një kohë kur ende nuk ishte shpërbërë Federata Jugosllave dhe kur Kosova rrezikohej të bëhej Serbi. Mund të themi se ky ishte veprimi më logjik që mund të ndërmerrej. Nga ana tjetër, duhet theksuar se shpallja e Republikës nuk do të thotë mohim i aspiratës së shqiptarëve për bashkim kombëtar. Sidomos pas vitit 1968, e gjithë kjo periudhë dëshmon se aspirata për bashkim, e shprehur herë hapur e herë fshehur, ka qenë e pranishme dhe është manifestuar pandërprerë te shqiptarët e Kosovës.

Misionin e Shqipërisë nuk mund ta zëvendësojë asnjë shtet

Kosovës dhe Republikës së Shqipërisë gjatë viteve '70, gjallëroi simbolikën e bashkimit që përfaqësonin ngjarje të tilla si kremtimi i 500-vjetorit të lindjes së

Heroit tonë Kombëtar Skënderbeut, të 100-vjetorit të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit e të 40-vjetorit të Konferencës së Bujanit. Në këtë kontekst mund të vështrohen edhe platformat e grupeve ilegale kosovare për bashkimin e Kosovës me Shqipërinë. Duke ndjekur edhe zhvillimet pas shpalljes së Republikës, si krijimi i Këshillit Koordinues i II partive politike shqiptare në ish-Jugosllavi, deklarata e hartuar prej këtij Këshilli me tri alternativat e mundshme, në përputhje me situatat konkrete që mund të krijoheshin : ose Republikë e Kosovës, nëse nuk ndryshojnë kufijtë e jashtëm dhe të brendshëm të Jugosllavisë, ose Republikë e shqiptarëve në Jugosllavi, nëse ndryshojnë kufijtë e brendshëm por jo ata të jashtëm, ose bashkim me Shqipërinë nëse ndryshojnë kufijtë e jashtëm e të brendshëm të Jugosllavisë; si edhe referendumi popullor, i organizuar me shqiptarët e Kosovës brenda dhe jashtë saj lidhur me këto opsione, më 26 - 30 shtator 1981, mund të konkludojmë se Republika është vetëm një ngjitje në procesin e shkallëzuar për zgjidhjen përfundimtare të problemit kombëtar shqiptar. Megjithatë sot Federata Jugosllave është shpërbërë dhe Kosova jo vetëm që nuk është bashkuar me Shqipërinë, por nuk funksionon as si Republikë e pavarur, kjo përsëri nuk do të thotë se përkresa për Republikën e Kosovës nuk ishte e drejtë e nuk i ka rezistuar kohës.

Lufta për zgjidhjen e problemit kombëtar shqiptar është luftë e gjatë, e vështirë; do të ketë në të edhe tërheqje, oshilacione e bile edhe humbje të përkohshme, por kjo nuk do të thotë të heqim dorë nga ç'është arritur, as të bëhen kapërcime për të cilat duhet investuar më shumë nga ç'i kemi mundësitë. Megjithatë, në situatat e krijuara, marrin vlera të reja, ndoshta dhe vendimtare, kontributet e Republikës së Shqipërisë, gjë që për fat të mirë shkon paralel me zgjerimin e mundësive të saj për këtë qëllim. Sigurisht, në ditët e sotme, kur Shqipëria ka hyrë në rrjedhat demokratike dhe ideali kombëtar konsiderohet i shenjtë dhe kërkohet nga të gjithë të kontribuohet për të, bashkëpunimi midis Kosovës dhe Shqipërisë duhet të zhvillohet natyrshëm. Ngjarjet kanë rrjedhur në mënyrë të atillë, që demokracia në Shqipëri do të ishte e cunguar pa u vendosur demokracia edhe në Kosovë, as mund ta ndjejmë veten të lirë kur liria i mungon gjysmës së kombit. Kanë kaluar tashmë ato kohëra kur Shqipëria ndërtonte "e lumtur" socializmin brenda mureve kufij të vendosur më 1913, 1919, 1945, pa parë përtej tyre.

Qëndrimi i Shqipërisë ndaj Kosovës nuk është politik, por kombëtar

Qëndrimi i Republikës së Shqipërisë ndaj Republikës së Kosovës nuk është një qëndrim politik, por kombëtar. Misionin e Republikës së Shqipërisë, në lëvizjen tonë kombëtare nuk mund ta zëvendësojë asnjë shtet tjetër. Institucionet e saj do të jenë institucionet bazë të bashkëpunimit dhe të integritetit politik, ekonomik, kulturor dhe arsimor, midis shqiptarëve nga të dy anët e kufirit. Është domosdoshmëri që bashkimi kombëtar të paraprihet nga një bashkëpunim i organizuar institucional. Ne na duhet t'i përdorim të gjitha mjetet e rrugët e mundshme për të evidencuar vlerat tona kombëtare, për të dalë përpara Evropës e botës me një personalitet të formuar organizativ, kulturor, historik, politik etj. Takimet presidenciale, takimet midis përfaqësuesve të partive politike, tryezat e rrumbullakta, paraqitja e delegacioneve të përbashkëta në disa konferenca diplomatike ndërkombëtare, pranimit të studentëve shqiptarë nga Kosova dhe nga Maqedonia në Universitetin e Tiranës, aktivitetet ar-

tistike, sportive dhe shkencore të përbashkëta, janë hapa konkretë bashkëpunimi në të mirë të çështjes mbarëkombëtare. Në këtë kuptim, momenti aktual imponon një riorganizim me dimensione të reja të platformave ekonomike, politike, kulturore të shtetit demokratik shqiptar, ku detyrimisht mbahen parasysh drejtimit e zhvillimit të lëvizjes sonë kombëtare.

Fillimisht misioni i Shqipërisë konsiston në hartimin e programit unik kombëtar. Deri tani pavarësisht nga shkallëzimet e çështjes kombëtare në rajone të ndryshme të viseve shqiptare, ky program ka munguar. Kjo ka bërë që si në Republikën e Shqipërisë, ashtu edhe në Republikën e Kosovës e në viset e tjera shqiptare të ish - Jugosllavisë, disa herë shqiptarët gjenden përpara situatave të papritura e vonohen për zgjidhjet e tyre. Mund të përmendim këtu vitin 1941, 1945, 1948, 1960 e deri në proceset e sotme politike në ish-Jugosllavi, ku shqiptarët qenë të parët që filluan zgjidhjen e problemit të tyre kombëtar dhe mbetën të fundit. Është detyrë e forcave të përbashkëta politike dhe intelektuale të studiojnë e të konkludojnë për zgjidhje afatshkurtra e afatgjata të çështjes kombëtare shqiptare dhe për rrugët që duhen ndjekur. Në hapësirat e bashkëpunimit që janë krijuar, kjo është plotësisht e mundshme. Populli tonë, në raste nevojë e rreziku, nuk i kanë munguar kurrë burrat e mençur, të cilëve u ka vluar në zemër një ideal i fuqishëm kombëtar dhe që kanë përcjellë në popull mesazhin e qëndresës. Pikërisht të tillë duhet të ngarkohen edhe sot për hartimin e programit kombëtar. Ndërkohë që në Evropë dhe në botë ka trokitur ora fatlume e bashkimit të popujve të copëtuar dhe të çlirimit të popujve të dhunuar, udhëheqësit shqiptarë nuk mund të mos dalin përpara popullit të vet e përpara opinionit ndërkombëtar me një program e qëndrim të vetëm. Asnjë nga kombet e ish-Federatës Jugosllave, që krijuan republikat e tyre të pavarura nuk kishte më shumë arsye se Kosova dhe shqiptarët në ish-Jugosllavi për t'u pavarësuar.

Premtimet dhe zhgënjimet nga Evropa

Asnjë komb në ish-Jugosllavi nuk ishte me prejardhje joslave si shqiptarët, asnjë komb jugosllav nuk ishte ndarë më dysh dhe copëtuar si shqiptarët, ku gjysma quhej komb dhe gjysma tjetër kombësi, asnjë komb në ish - Jugosllavi nuk ka qenë i ekspozuar ndaj dhunës dhe nuk e ka përballuar atë ashtu si shqiptarët, asnjë kombi jugosllav nuk i ishte rrezikuar ekzistenca, ashtu sikurse shqiptarëve. Në opsionet e deritanishme që janë deklaruar nga shqiptarët e Kosovës, si dhe të viseve të tjera në ish-Jugosllavi, si alternativë e fundit shtrohej bashkimi kombëtar. Sigurisht sot ky është një ideal, por ne kemi shumë nevojë për ta mbajtur gjallë atë. Një nga fajet e deritanishme të udhëheqjes komuniste nuk qëndron se nuk bashkuan trojet shqiptare, pasi kjo nuk varej vetëm nga ajo, por se idealin e bashkimit e mbuloi me heshtje.

Deri më sot Evropës me anë kanalesh të shumta informative, politike, kulturore e të tjera i është bërë i njohur problemi i Kosovës, qoftë nga Republika e Shqipërisë, qoftë nga Republika e Kosovës. Sidoqoftë, edhe pse numri i përkrahësve të çështjes së Kosovës është rritur, nga Evropa shqiptarëve vazhdojnë t'u vijnë edhe premtimet edhe zhgënjimet. Një sërë rezolutash e vendimesh, si Akti Final i Konferencës së Helsinkit 1975, Karta e Parisit 1990 etj., shpallin "respektimin e të drejtave të barabarta dhe të vetëvendosjes së kombeve", kurse shqiptarëve të Kosovës, megjithëse kanë madhësinë e duhur, gjuhën e veçantë dhe gjithë konstitucionin e nevojshëm

shpirtëror për të qenë komb, u mohohet kjo e drejtë. Njihet Gjermania e bashkuar, republikat e Balltikut, republikat e ish-Jugosllavisë, por kjo e drejtë nuk i njihet Republikës së Kosovës, megjithëse ajo ka hyrë në vitin e saj të tretë. Organizohen takime të funksionarëve të forumeve ndërkombëtare me politikanët dhe qeveritarët e Kosovës, kurse qeveria e tyre nuk njihet. Nga konferencat ndërkombëtare, si ajo e Londrës e Gjenevës e të tjera, përfaqësuesit e Republikës së Kosovës kthehen të zhgënjyer. Në vend të shpresave për ndërmarrje të menjëhershme e radikale të këtyre forumeve ndërkombëtare për çështjen e Kosovës, ata mbushen me deklarata "në mbrojtje të të drejtave të njeriut" ose me premtime për "statusin special" që nënkupton një autonomi të Kosovës të ngjashme me atë të vitit 1974. Sigurisht të gjitha këto dëshmojnë se në Evropë janë ende të fuqishme mitet serbe për Kosovën dhe se Evropa ende nuk ka hequr dorë nga mendësitë e vjetra në qëndrimet ndaj popujve të vegjël.

Populli i Kosovës është i pushtuar

Çështja e Kosovës nuk mund të reduktohet vetëm në mohimin e të drejtave të njeriut. Ajo është më komplekse dhe më e ndërlikuar. Çështja e Kosovës ka edhe një aspekt tjetër, shumë më të rëndësishëm, bile përcaktues për ekzistencën e saj, aspektin kombëtar. Populli shqiptar i Kosovës është një popull i pushtuar. Si i tillë ai nuk mund t'i gëzojë këto të drejta. Historia nuk njeh asnjë rast të tillë. Për popujt e pushtuar të drejtat e njeriut mbeten vetëm në letër. Po kështu, t'u premtosh shqiptarëve të Kosovës autonominë, do të thotë të hidhesh 20 vjet prapa, do të thotë që në rrugët e Kosovës të rrjedhë përsëri gjaku i rinisë kosovare, do të thotë që e ardhmja e kosovarëve të konfirmohet nga pretendimet serbe që nuk njohin kufij. Në fund të fundit, përderisa statusi special i autonomisë maksimale nuk përkon me asnjë nga opinionet e popullit të Kosovës, kjo do të thotë që Evropa kërkon t'u imponojë kosovarëve një marrëveshje të barazvlefshme me mosmarrëveshje. E kuptojmë që kjo alternativë, si veprim koniunktural, përkohësisht e shmanget problemin, por nuk e zgjidh atë. Prandaj, në këto çaste pesha dhe përgjegjësia e diplomacisë shqiptare bëhet maksimale. Kur të mbyllet problemi i ish-Jugosllavisë, zor se diplomacia evropiane të merret sërish me problemin kosovar. Atëherë do të jetë shumë vonë dhe ne do të na duhet të bëjmë vetëm shëtitje ngushëlluese dhe të dështuara nëpër Evropë. Historia tashmë ka provuar se popujt e vegjël, si ky yni, për të fituar luftën, më tepër kanë nevojë për diplomaci se për armët e zjarrit. Diplomacia shqiptare duhet të shfrytëzojë pa komplekse e pa përunjësi koniunkturat e diplomacisë evropiane. Kjo kurrësi nuk do të thotë që për hir të këtyre koniunkturave të deformohen arritjet dhe kërkesat e lëvizjes sonë kombëtare. Veçanërisht në këto çaste ne duhet t'i mbajmë sytë të historia, e cila dëshmon se kombi shqiptar ka humbur ngaqë ka qenë më i vogël dhe më pafajshëm ndaj më të mëdhenjve, dhe për çka ka fituar i janë dashur sakrifica maksimale.

1 "Rilindja", 26 korrik 1989, f.16.

2 "Rilindja", 19 gusht 1968. "Rilindja", 5 deri më 20 shtator 1968.

3 "Rilindja", 4 nëntor 1968.

4 "Rilindja", 30 nëntor 1968.

5 "Rilindja", 6 qershor 1990, f.16.

6 "Rilindja", 31 mars 1990, f.19.